

Зарубіжні авторські зібрання

Тадеуш

Доленга-

Мостовиц

Професор Вільчур

Роман

Харків
«Фоліо»
2020

РОЗДІЛ I

Професор Єжи Добранецький повільно поклав телефонну слухавку і, не дивлячись на дружину, сказав ніби байдужим тоном:

— У суботу в нас загальні збори Асоціації лікарів.

Пані Ніна, не відводячи від нього погляду, запитала:

— А що ще хотів Бернацький? Бо це він дзвонив?

— Та, дрібниці. Звичайні організаційні питання, — махнув рукою Добранецький.

Вона надто добре знала свого чоловіка, щоб уміти проникнути під маску байдужості на його обличчі. Жінка відчувала удар, який знову звалився на чоловікові плечі, він укотре зазнав поразки, важкої поразки, що його знову спіткала невдача, яку хотів приховати від неї.

Ах, цей слабкий чоловік, цей чоловік, який не вміє боротися, який здає позицію за позицією і все сильніше його виштовхують у тінь, в сірі ряди другорядних лікарів. У цю мить вона ненавиділа його.

— Що мав на увазі Бернацький? — наполегливо запитала дружина.

Добранецький підвівся, став ходити кімнатою і заговорив тоном всепрощаючого переконання:

— Напевне... Вони мають рацію... Це належить Вільчурові... Та й мені відпочинок належить. Я стільки років був головою Асоціації... І ми не повинні забувати, що Вільчур заслуговує на якусь моральну компенсацію за все, що він пережив.

Пані Ніна засміялася коротко й гостро. В її великих зелених очах зблиснула зневажлива іронія. На скривлених вустах, тих прекрасних вустах, яких він не міг позбутися навіть під час роботи, вимальовувалася лінія майже огиди:

— Компенсації?.. Але ж він давно її вже отримав з надлишком! Ти сліпий, чи що?! Він відбирає в тебе одну посаду за другою. Видер у тебе керівництво клінікою, слухачів, пацієнтів, доходи... Компенсації!

Добранецький зсунув брови і промовив тоном, який не допускав заперечення:

— Йому це все належить. Вільчур — великий вчений, блискучий хірург.

— А хто тоді ти? Коли я шість років тому виходила за тебе, то вірила, що ти сам думаєш, що ти найкращий хірург і знаменитість у науці.

Добранецький змінив тон. Він сперся на край письмового столу і, схилившись над дружиною, ніжно почав:

— Кохана Ніно, ти повинна зрозуміти, що є якісь градації, є певна ієрархія, є різні ступені можливості й людських цінностей... Як же ти можеш звинувачувати мене у надмірній самокритиці, аби визнати, що я поступаюсь місцем Вільчурові і мушу поступатися з багатьох причин?.. А зрештою...

— Зрештою, — перебила вона його, — нам немає про що говорити. Ти добре знаєш мою думку з цього приводу. Якщо тобі не вистачає амбіцій і волі до перемоги, то я маю їх вдо-сталь. Я ніколи не погоджусь на роль дружини якогось нуля. І застерігаю тебе, що якщо станеться так, що врешті-решт тобі доведеться виїхати, щоб практикувати, до якогось Мухосранська, то я з тобою не поїду.

— Ніно, не перебільшуй.

— Бо на цьому все закінчиться. Ти думаєш, я не знаю. Вже зараз Вільчур підтримує доцента Бернацького. Вони зіпхнуть тебе на саме дно! Я не маю за що забрати свою шубу від кравця! Звичайно, тебе це зовсім не стосується, але я цьо-

го не потерплю, я не створена для того, щоб бути дружиною якогось нездари. І я тебе попереджаю...

Вона не закінчила, але в її голосі забриніла занадто очевидна погроза.

Професор Добранецький тихо сказав:

— Ти мене не любиш, Ніно, ти ніколи мене не любила.

Вона заперечно похитала головою.

— Ти помиляєшся. Але я можу кохати лише справжнього чоловіка. Справжнього — означає бойового, переможця, того, хто не має меж жертвності для своєї жінки.

— Ніно, — проказав він з викликом у голосі, — хіба я не роблю все, що в моїх силах?

— Ти нічого не робиш. Ми щораз біднішаємо, щораз менше з нами рахуються, нас зіштовхують у тінь. А я не створена жити в тіні, і пам'ятай, що я тебе попередила про це!

Жінка встала і пішла до дверей. Коли її рука була вже на клямці, Добранецький вигукнув:

— Ніно!

Вона повернула голову. В її очах, які світилися гнівом, він побачив лише байдужий холод.

— Що іще ти хочеш мені сказати?

— Що ти вимагаєш від мене?.. Як мені поступати?..

— Як?..

Пані Ніна зробила три кроки в бік чоловіка і рішуче сказала:

— Знищ його! Усунь з дороги! Стань таким же безжальним, як і він, і тоді ти зможеш зберегти своє становище!

Вона на мить затрималась і додала:

— І мене... Якщо тобі на цьому залежить.

Залишившись наодинці, Добранецький важко опустився у фотель і задумався. Ніна ніколи не кидала слів на вітер. Він так добре усвідомлював, що любить її, що без неї життя втратить весь сенс і свою цінність. Коли він шість років тому просив її руки, він міг вважати, що не просить мило-

сті. Хоча він і був набагато старший за неї, але був успішним відомим лікарем, ба більше — уславним. І тішився добрим здоров'ям.

З цієї точки зору останні три роки відбилися на ньому фатально. Професійні та грошові негаразди підірвали нервову систему. Хоча він і приховував від Ніни дедалі частіші печінкові напади, але не міг приховати їх наслідків. Він усе більше гладшав, погано спав, на набряклому обличчі під очима з'явилися зеленкуваті мішки.

Ніна навіть не здогадувалася, як тяжко він переживає свої невдачі. Вона звинувачувала його у відсутності амбіцій, його, того, хто протягом усього свого життя керувався лише амбіціями, амбіції якого підняли його на саму вершину слави!

Занепад почався саме того фатального дня, коли було знайдено, коли, власне, він сам знайшов, зниклого професора Рафала Вільчура. Як же добре він запам'ятав той день! Темна зала судових засідань, де на лаві підсудних сидів бородатий мужик у якомусь лахмітті, знахар, сільський віщун з далеких околиць, якого судили за незаконну практику, за операції, що здійснювалися за допомогою примітивних іржавих слюсарних інструментів, за операції, що врятували життя багатьом бідним селянам з віддалених сіл.

Знахар...

Професор Єжи Добранецький був першим і єдиним, хто впізнав у ньому свого колишнього керівника і вчителя, професора Рафала Вільчура, після зникнення якого протягом кільканадцятьох років він поступово, але впевнено займав, здобував та досягав його становища в науці, лікарській практиці й житті.

Чи мав він право тоді приховати своє відкриття, чи мав право засудити Вільчура на подальше існування в бідності та несвідомості того, ким він є, незнання свого прізвища, титулів, походження?.. Сьогодні професор Добранецький не

хотів думати про це. Він знав одне: той пам'ятний день три роки тому став прокляттям його життя.

Рафал Вільчур легко вилікувався від багаторічної амнезії. Пам'ять свою він відновив так само швидко, як і втратив, а з пам'яттю повернув усе, що було його світом до трагічного випадку. Він повернувся на свою кафедру, причому Добранецький отримав другорядну посаду, взяв на себе керівництво лікарні та університетської хірургічної клініки, а його гучне віднайдення зробило його ще більш відомим. Слава, гроші, відзнаки...

Ось і сьогодні знову вимагали від Добранецького добровільно відмовитися від посади голови профспілки і запропонувати кандидатуру Вільчура, який може розраховувати на односторонню підтримку. Так, вони всі вважають це цілком зрозумілим. Вони — це колеги, вони — це всі пацієнти, вони — це студенти медичного факультету. Для них всіх само собою зрозуміло, що першість належить Вільчурові. І, зрештою, він сам, Єжи Добранецький, щойно сказав дружині, що й він так вважає.

Але це — неправда.

У ньому все бунтувало проти реальності, проти необхідності постійно відмовлятися від набутих посад. Що більше невдачі гнули його до землі, то сильніше і сильніше зростав його гнів, розпач і ненависть. І тому він боявся розмов з Ніною про це. Він боявся, щоб від її пристрасного і нестримного характеру іскра вибуху не перенеслася на накопичені в ньому поклади бунту.

І їх було все більше й більше. Сьогодні Ніна вперше сказала йому чітко, сказала безжально, що не має за що забрати шубу. Хоча у неї їх було багато, спокійно могла б обійтись без нової, але її слова прозвучали як ляпас по обличчю. Зрештою, він пишався тим, що ніколи ні в чому їй не відмовляв, що засипав її дорогими подарунками, що для неї купив цей палацик на вулиці Фраскати, що для неї тримав численну

ЗМІСТ

Розділ I	3
Розділ II	11
Розділ III	26
Розділ IV	43
Розділ V	60
Розділ VI	72
Розділ VII	104
Розділ VIII	120
Розділ IX	129
Розділ X	166
Розділ XI	184
Розділ XII	207
Розділ XIII	248
Розділ XIV	285
Розділ XV	319
Розділ XVI	353
Розділ XVII	376